

Cevdet neşri esas alınıp dokuz yazma nüsha da kullanılarak Almanca'ya çevrilmiştir (*Latîfî's Tezkire*, Tübingen 1950). 2. *Evsâf-ı İstanbul*. Bir mukaddime, altı fasıl ve bir hâtimeden meydana gelen bu risâle 930'da (1524) yazılmışsa da müellif yeni bir mukaddime ekleyerek eserini 982'de (1574) III. Murad'a sunmuştur. İstanbul'un özelliklerini ve halkının sosyal hayatını ortaya koyan eserin Nermin Suner (Pekin) tarafından hazırlanan yanlışlarla dolu bir neşri mevcuttur (İstanbul 1977). 3. *Fusûl-i Erbaa*. Dört mevsimin özelliklerini anlatan, yer yer şiirlerin de yer aldığı mensur bir eserdir. *Münâzara-i Latîfî* adıyla İstanbul'da basılan eser (1287), aslında müstakil bir çalışma olmayıp mevsimlerle ilgili farklı zamanlarda kaleme alınan dört ayrı risâlenin (*Faslı Bahâr, Faslı Tâbistân, Faslı Hazân, Faslı Zemistân*) bir araya getirilmesinden oluşmuştur (Sevgi, *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, I, 263-265). 4. *Nazmü'l-cevâhir*. Hz. Ali'nin 207 hikmetli sözünün birer kıta ile Türkçe'ye tercümesinden ibarettir. Mukaddime ve hâtime kısımları mensur, alfabetik olarak düzenlenen sözlerin tercümeleme ise manzumdur (İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., nr. 341, vr. 40^b-66^b). 5. *Sühbatü'l-uşşâk*. 100 hadis tercümesi olup baş tarafta yer alan "tevhid", "na't", "sebeb-i te'lîf" ve "evsâf-ı pâ-dişâh" ile sondaki "münâcât" ve "tazaruât" bölümleri mesnevi tarzında, hadis tercümeleme ise kıtalar halindedir (nşr. Ahmet Sevgi, Konya 1993). 6. *Enîsü'l-fusahâ*. Vezîriâzam Makbul İbrâhim Paşa hakkında nazım-nesir karışık olarak sanat-kârane bir üslûpla kaleme alınan bu küçük risâlede Kanûnî'nin veziri tarafsız bir gözle değerlendirilmektedir. Risâlede İbrâhim Paşa'nın faziletleri yanında zaaflarına da işaret edilmiştir. 7. *Evsâf-ı İbrâhim Paşa*. İbrâhim Paşa'nın katli üzerine (ö. 942/1536) kaleme alındığı anlaşılan bu mensur risâlede paşanın meziyetleri sıralanmaktadır. Son iki risâle, *Latîfî'nin İki Risâlesi: Enîsü'l-fusahâ ve Evsâf-ı İbrâhim Paşa* adıyla Ahmet Sevgi tarafından yayımlanmıştır (Konya 1986). İkinci risâle matbu tezkire nüshasında ve Ridvan Canım'ın yayımladığı tenkitli tezkire metninde de mevcuttur. 8. *Esmâ'ü sü-veri'l-Kur'ân*. Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinin isimlerini yirmi dokuz beyitte toplayan bir risâledir. Latîfî, gençliğinde bir divan tertip ettiğini söylerse de (*Tezkire*, s. 298) bugüne kadar böyle bir eser ele geçmemiştir. Ancak çeşitli mecmualarda şiirlerine rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Latîfî, *Tezkire*, tür.yer.; a.e. (haz. Mustafa İsen), Ankara 1990; a.e. (haz. Ridvan Canım), Ankara 2000; Sehî, *Tezkire*, s. 138; Âşık Çelebi, *Meşârû's-şuarâ*, vr. 106^b-107^b; *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 268-269; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 835-836; *Keşfü'z-zunûn*, I, 387; *Sicill-i Osmânî*, IV, 92; *Osmanlı Müellifleri*, III, 134-135; W. Andrews, *The Tezkire-i Şu'arâ of Latîfî as a Source for the Critical Evaluation of Ottoman Poetry* (doktora tezi, 1970), The University of Michigan; Ahmet Sevgi, "Latîfî'nin Rebî'iyye-i Ezhâr Adlı Eseri Kayıp mıdır?", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Tebliğler: II. Türk Edebiyatı*, İstanbul 1985, I, 263-265; a.mlf., *Latîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin* (doktora tezi, 1987), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Latîfî'nin Gözden Kaçan Bir Risâlesi Yahut İskender Çelebi'ye Sunduğu Bahâriyye", *Sü Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, sy. 5, Konya 1990, s. 47-54; *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1986, IV, 192-198; Halûk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Erzurum 1988, s. 50-61; Mustafa İsen v.dğr., *Şair Tezkireleri*, Ankara 2002, s. 35-42; İsmail E. Erünsal, "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *Osm.Ar.*, sy. 4 (1984), s. 16; Hüseyin Ayan, "Latîfî'ye Göre Şiir ve Şâir", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 1, Erzurum 1993, s. 15-21; Nihat Çetin, "Latîfî", *İA*, VII, 19-22; Abdülkadir Karahan, "Tezkire", a.e., XII/1, s. 228; Mustafa Kutlu, "Latîfî", *TDEA*, VI, 71-72.

AHMET SEVGİ

LATİFİYE CAMİİ

(bk. ABDÜLLATİF CAMİİ).

LATİFOĞLU KONAĞI

Tokat il merkezinde bulunan XIX. yüzyıla ait konak.

Latifzâdeleler, Tokat'ın nüfuzlu âyan ailelerinden biri olup tapu sicil kayıtlarından öğrenildiğine göre konak 1291 (1874) yılında Latifzâde Mûsâ ve Osman tarafından yaptırılmıştır (Özgen, s. 45-46). Ayrıca cephe mimarisi ve süsleme özelliklerinden XIX. yüzyıla ait olduğu anlaşılan yapıda klasik üslûpta bazı eski parçaların kullanılması, burada daha önceleri bir evin bulunduğunu ve Latifoğlu Konağı'nın söz konusu evin yerine onun bazı parçalarından da yararlanmak suretiyle yapıldığını göstermektedir.

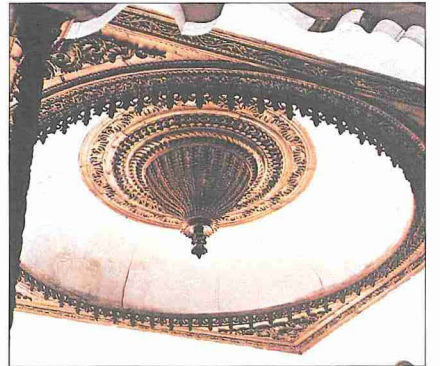
Bilhassa iç kısımdaki süslemeleriyle dikkat çeken iki katlı konak Türk ev mimarisinde "dış sofalı" denilen plan tipine göre inşa edilmiştir. "L" şeklinde bir planın görüldüğü konağın arkasında, orta-

sında geniş havuza sahip taş döşeli bir avlu bulunur. Konağın bugün beyaz bir badana tabakasıyla örtülü beden duvarlarına açığa karkasların arasının kerpiçle doldurulmasından ibaret bir teknikle (hı-mış) örüldüğü bilinmektedir. Alaturka kiremit kaplı kırma bir çatısı olan yapıda çatı ile beden duvarlarını dışa taşkın geniş bir saçak ayırır. Ahşap saçığın alt yüzeyi bezemelidir.

Konakta her iki katta da "L" şeklinde bir plan uygulanmıştır. Alt katta birbirleriyle bağlantılı iki ayrı sofa ve bu sofaya açılan odalarla bir hamamdan oluşan düzenleme görülür. İç kısımda yer alan sofaya üç, avluya bağlanan diğer sofaya ise hamamla bağlantılı durumda olan bir oda açılır. Kubbeli, iki birimli küçük hamamın dışında bu katta bir de mutfak yer alır. Üst katta uzunlamasına dikdörtgen bir sofa ve bu sofayla bağlantılı durumda üç oda mevcuttur. Aynı doğrultuda sıralanmış bu odalardan en büyüğüne sofanın diyagonal bir geçiş köşeden bağlandığı bey odası, paşa odası ya da selâmlık denilmektedir. İki bölümlü olarak düzenlenen bu oda önde yatık dikdörtgen bir kısım bunun arkasındaki kubbeli bölümden oluşur. Arada bu iki bölümü birbirine bağlayan dilimli kemer burmalı sütunlara oturmaktadır.

Latifoğlu Konağı'ndaki iç süsleme ahşap, alçı ve duvar resmi olarak üç grupta toplanabilir. Ahşap süslemeler iç mekânda oldukça geniş yer tutar. Odaların ve sofaların tavanlarında, duvarları üstten kuşatan kornişlerde, dolap kapakları, kapılar, pencereler, raflar, nişlerle kemer ve sütun gibi mimari öğelerde dekoratif bir ahşap işçiliği görülmektedir.

Latifoğlu Konağı bey odasının tavanı

Latifoğlu Konağı'nda kalemkâri manzara, meyve ve çiçek bezemeleri

Odaların çivisiz olarak tamamen geçme tekniğinin başarıyla uygulandığı, rölyef tarzında yüksek kabartma motiflere sahip kapıları kayda değer örneklerdir. Özellikle bey odasının tavan süslemesi ön plana çıkar. Ahşap bezemeli tavanın zengin bordürlerle çevrili, aşağıya doğru sarkıt şeklinde uzanan yivli göbeğiyle son derece zengin bir görünüm meydana getirilmiştir. Aynı odada yer alan ocağın davlumbaz kısmında küçük nişler ve iri yaprak motiflerinden oluşan alçı süsleme görülür. Ayrıca alt katta bey odasının altına gelen, doğu yönündeki oda süsleme özellikleri açısından dikkat çekicidir. Burada, yine tavanda yoğunlaşan ahşap süslemelerin dışında duvarlarda bazı kısımlarda çift sıra halinde olmak üzere cami, manzara, meyve, çiçek buketi tasvirli resimlere yer verilmiştir. Gerçekçi bir anlayışın hâkim olduğu bu çok renkli kompozisyonlar benzerlerine Anadolu'da XVIII.-XIX. yüzyıllarda cami, ev gibi yapılarda rastlanan örneklerdir. Odadaki ocağın davlumbazı ve dayandığı duvar, Osmanlı çinilerinin desenlerini hatırlatır tarzda tekrarlanan çiçekli vazo motifleriyle tekstil karakterli bir bezemeye sahiptir. Bezeme alçı üzerine renklendirilerek uygulanmıştır.

Uzun yıllar kendi haline terk edilen ve bu sebeple tahribata uğrayan yapı, kapsamlı bir restorasyonun ardından 1989 yılında müze olarak ziyarete açılmıştır. Geçirdiği restorasyonla bugün tamamen yenilenmiş olan Latifoğlu Konağı dış sofalı tipteki planıyla geleneksel Türk evlerine ait bir şemayı sürdürür. Yapının cephe mimarisi ve süsleme özelliklerinde ait olduğu dönemin etkisi açıkça görülür. Konağın üst katında porselen eşya, silâh, takı ve el işlerinden oluşan eserler sergilenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ersal Yavi, *Tokat*, İstanbul 1986, s. 108-111; Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Ankara 1995, s. 252-253; Mutlu Özgen, *Geleneksel Anadolu Konutu'nun Oluşumu Kapsamında Tokat Latifoğlu Konağı'nın Halkbilimi Açısından Değerlendirilmesi* (lisans tezi, 2002), Hacettepe Üniversitesi Ed. Fak.; Mahmut Akok, "Tokat Şehrinin Eski Evleri", *AÜ İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi*, II, Ankara 1958, s. 144-145; Özkan Ertuğrul, "Zengin Bir Kültür Mirası, Tokat Evleri ve Latifoğlu Konağı", *Türkiyemiz*, sy. 63, İstanbul 1991, s. 54-61; Halit Çal, "Türk Sivil Mimarisinin En Güzel Örnekleri, Tokat Evleri", *Kültür ve Sanat*, s. 24, Ankara 1994, s. 42-45; Metin Sözen – Zeki Sönmez, "Anadolu Türk Mimarisinde Konut", *Anadolu Uygartıkları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, V, 870-874.

SELDA KALFAZADE

LAVTA

Telli bir mûsiki aleti.

Muhtemelen Almanca *Laute* veya İtalyanca *liutodan* Yunanca'ya *laouto* şeklinde giren kelimenin kökeni Arapça el-ûddur. Türkçe'ye Almanca'dan geçmiş olmalıdır. Bazı eski metinlerde *lauta* ve *lağuta* biçimlerinde de yazılır. Lavta kelimesi Türkçe'de üç anlamda kullanılmıştır. 1. Organolojide bir ses kutusu ile bir saptan oluşan telli çalgıların genel adı. Kısa ve uzun saplı olarak türleri ayrılan lavtalar ayrıca çalınışlarına göre yaylı ve mızraplı olarak sınıflandırılır. Ud kısa saplı, tambur uzun saplı lavtaların en tipik örneğidir. Ayrıca ud ve tambur mızraplı; keman, kemençe ve rebab yaylı lavtalar dandır. 2. Rönesans ve erken barok dönemlerinde büyük bir rağbetle kullanılmış olan Avrupa sazı. Türkçe'de Avrupa lavtası, Rönesans lavtası gibi adlarla anılan bu saz uda çok benzemekte, ancak sapında perde bağları bulunmaktadır. 3. XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'daki gazinolarla çalgılı kahvehanelerde fasıl mûsikisi icra edilen profesyonel saz takımlarında yer alan telli-mızraplı saz.

Yapı bakımından olduğu gibi tını bakımından da udla tambur arası bir saz olan ve geçmişi hakkında çok az bilgi bulunan lavtaya Osmanlı ve Doğu minyatüründe açıkça teşhis edilebilecek bir şekilde rastlanmamaktadır. Evliya Çelebi, yaşadığı dönemde İstanbul'da kullanıldığını söylediği sazlar arasında lavtayı zikretmez. Şemseddin Sâmî *Kâmûs-i Türkî*'sinde kelimenin Arapça uddan geldiğini ve bir nevi telli çalgı olduğunu belirtir. Rauf Yek-tâ Bey, lavtanın bas ses veren bir çalgı

olarak bilhassa kemençeye refakat etmek ve Doğu mûsikisinde uyumlu sayılan akorları desteklemek için kullanıldığını, ancak son zamanlarda ince saza alınmasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Lavtanın bilinen en eski resmi, Enderrunlu Fâzıl'ın 1793 tarihli *Hûbânnâme* ve *Zenân-nâme* adlı eserinde yer almaktadır. Burada, "tavşan" adı verilen dansçıya kemençe ile birlikte bir lavtanın eşlik ettiği görülmektedir. Ayrıca İngiliz Thomas Allom (ö. 1872), İtalyan Amadeo Preziosi (ö. 1882) ve Giovanni Brindesi (XIX. yüzyıl) gibi sanatçıların İstanbul şehir hayatını yansıtan resimlerinde lavtacı tasvirlerine de yer verilmiştir. Saraylı bir kadının tasvir edildiği Allom'un eserinin dışındaki diğer tasvirlerde lavtacılara Rum oldukları kıyafetlerinden anlaşılmaktadır. Ortaçağ'da udun yanı sıra kullanılan bir tür lavtanın mevcut olduğunu gösteren herhangi bir belgeye rastlanmamıştır. Bir Doğu sazı olan lavtanın Mağribîler aracılığı ile İspanya'ya, oradan XIV. yüzyılda Fransa'ya ve diğer Avrupa ülkelerine geçtiği kabul edilmektedir.

Lavtanın XIX. yüzyıldaki biçimini Ortaçağ sonlarında Batı Avrupa'da kazandıktan sonra mı İstanbul'a kadar yayıldığı, İstanbul'un fethinden önce veya sonra bir ud türü olarak İstanbul ve çevresinde mi doğduğu, yoksa daha yakın tarihlere çeşitli yerel ud ve türlerinin kullanıldığı Balkanlar'da yeni bir ud şekliyle mi ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir. Yakın benzerlerine Batı Avrupa ve Balkanlar'da rastlanmadığı göz önüne alınırsa lavtanın İstanbullu lütiyeler tarafından şekillendirilmiş bir saz olduğu ihtimali kuvvet kazanır. Bugün Yunanistan'da "laouto" adıyla anılan, ud büyüklüğünde, armudî gövdeli ve kısa perdeli saplı, metal telli iki tür saz kullanılmaktadır. Ayrıca yine son yıllarda Yunanistan'da "laouto politiko" denilen Osmanlı lavtasının da yayılmakta olduğu görülmektedir.

Lavta